

# РЕДКИ АНАТОМИЧНИ ВАРИАЦИИ НА ЖЕНСКАТА ПОЛОВА СИСТЕМА, ПУБЛИКУВАНИ В БЪЛГАРСКАТА МЕДИЦИНСКА ЛИТЕРАТУРА В КРАЯ НА XIX. ВЕК

Димитър Ставрев, Георги Маринов

*Катедра по анатомия, хистология и ембриология, Медицински университет-Варна*

## RARE ANATOMIC VARIATIONS OF THE FEMALE REPRODUCTIVE SYSTEM PUBLISHED IN BULGARIAN MEDICAL LITERATURE IN LATE XIX. CENTURY

Dimitar Stavrev, Georgi Marinov

*Department of Anatomy, Histology and Embryology, Medical University of Varna*

### РЕЗЮМЕ

Периодичният медицински печат в България води началото си от 80-те години на XIX. век, когато излизат първите научни медицински списания. Извадка от публикации, посветени на един специфичен медицински проблем, т. е. на редките анатомични вариации на женската полова система, е изследвана посредством подробен анализ на литературата от този период. В тази статия се представят статиите по отношение на описанията на вариациите, списанията, които съдържат тези статии и техните автори, както и кратки биографични сведения. Резултатите показват високия професионализъм и желанието за научно-изследователска дейност на тези автори.

**Ключови думи:** българска медицинска литература, 80-те години на XIX. век, женска полова система, анатомични вариации, анализ на съдържанието

Периодичният медицински печат в България води началото си от последното двадесетилетие на XIX. век, когато излизат първите периодични медицински списания, повечето от които имат много кратък живот (12). През 1883-1884 г. Висшият медицински съвет издава свое печатно издание списание - „Медицинска сбирка” (12). В началото на 1884 г. д-р Христо Егърски започ-

### ABSTRACT

Periodic medical press in Bulgaria dates back to 80s of the XIX century, when the first scientific medical journals have been published. A sample of publications devoted to a specific medical problem, i. e. of the rare variations of the female reproductive system was studied by means of a detailed analysis of the literature from this period. In this paper the articles concerning the description of variations, journals containing them and their authors along with a short biographic data were presented. The results showed a high professionalism and desire for research of these authors.

**Key words:** Bulgarian medical literature, 80s of the XIX century, female reproductive system, anatomic variations, content analysis

ва да издава „Домашен лекар”, от който излизат само няколко броя поради смъртта на издателя (1-3,12). На 1. и 15.XII.1884 г. излизат първите два пробни броя, а на 1.I.1885 г. - и първият редовен брой на вестник „Здравие”, издаван във Варна от д-р Борис Абрамович Окс (5-7,12). Вестник „Здравие” излиза с малки прекъсвания до средата на 1887 г., когато поради липса на сред-

ства д-р Окс прекратява издаването му и започва да сътрудничи на основаното в София ново списание „Ум и здравие“, редактирано от д-р Йо-вев и със сътрудничеството на д-р Окс (8). От 1. VII.1885 г. Варненското медицинско дружество започва да издава свой печатен орган - „Медицинско списание“, от което в периода 15.VII.1885 г. до м. декември 1888 г. излизат три пълни годишнини, след което по липса на средства то спира да излиза (14). През март 1984 г. д-р Петър Петров Ораховац и д-р Стефан Ветъв Ватев започват да издават в Ловеч научното медицинско списание „Медицина“ (15). Поради финансови причини и преместването на д-р Ораховац в Пловдив списанието прекратява своето съществуване през 1895 г. с излизането на кн. VII. (15). През 1895 г. започва да излиза списанието на българските лекари „Медицински сборник“, редактирано от д-р Г. Золотович и д-р М. Русев.

В настоящата работа се анализират статии, публикувани в някои от тези списания. В тях се описват случаи на болни с редки вродени аномалии на женската полова система (9,11,18,19,21,23).

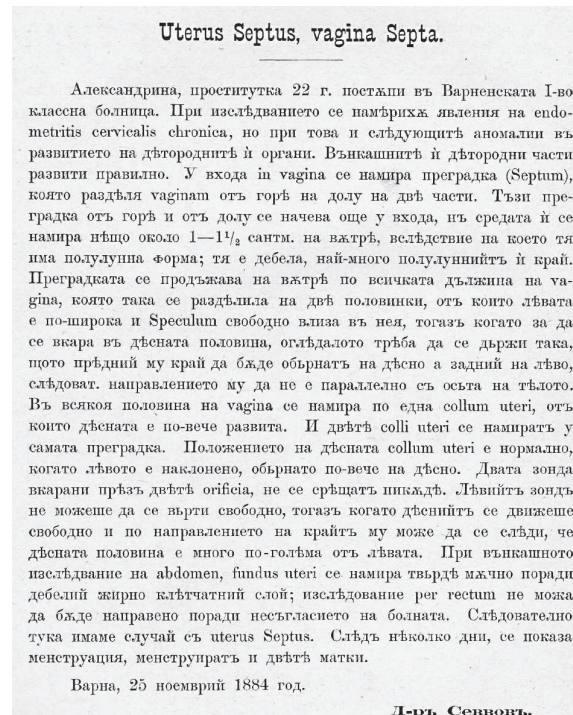
Аномалиите на женската полова система, описани от д-р Юрдан Севов и д-р Христо Стамболски (Табл. 1), се дължат на неправилно развитие на т. н. Мюлерови канали по време на ембрионалното развитие (22). Непълното сливане на Мюлеровите канали в каудалните им сегменти води до т. нар. двойна матка или само до наличие на преграда във вътрешността на матката. Аналогични промени може да има и във влагалището (22) (Табл. 1).

В описания от д-р Юрдан Севов случай влагалището е разделено напълно от преграда на две части, като лявата му част е по-широка. В тях се отварят по един *collum uteri* и се разполагат до влагалището, като десният е по-голям. По-голяма е и кухината на дясната част на матката, като двете кухини вероятно не комуникират помежду си (18) (Фиг. 1).

В описания от д-р Христо Стамболски случай влагалището също е разделено с преграда, като лявата му част също е по-широка, а дясната - по-тясна. В тях се отварят по един отделен канал на матката. При въвеждане на калиев хиперманганат в дясното отворстие не се установява изтичането му през лявото отворстие. Това показва, че двете кухини на матката не се съобщават една с друга. При изследване *per rectum* се опипва бразда по задната повърхност на матката, която достига до дъното ѝ (19).

Аномалиите на женската полова система, описани от д-р Михаил Игнатиев, д-р Борис

Шейнин и д-р Петър Цончев (Табл. 1), касаят т. нар. “Синдром на Mayer-Rokitansky-Kuster-Hausner” - вагинална аплазия, съчетана с други аномалии на Мюлеровия канал, които се дължат на недоразвитие на утеровагиналния зачатък (22). Най-честата форма на този синдром, при която не е развита матката или горната част на влагалището, по литературни данни се среща между 1:4000 и 1:5000 жени. По-нови публикации сочат цифрата 1:4500 (24,25). Наред с това при този синдром често се наблюдават сърдечни и бъбречни дефекти.



Фиг. 1. Статия на д-р Ю. Севов, озаглавена „*Uterus septus, vagina septa*“ и публикувана в Медицинска сбирка (1884)

При случая, описан от д-р Михаил Игнатиев, се касае за отсъствие на матката при нормално развитие на другите женски полови органи. Външните полови органи са развити правилно и без отклонения от нормата, с изключение на твърде малкия клитор. На мястото, съответстващо на *pars vaginalis colli uteri*, лигавицата има по-розов цвят във форма на петно с диаметър от 1 см, в средата на което се установява малка дупка, в която сондата не прониква. Жената винаги е имала болезнен *coitus*.

При случая, описан от д-р Борис Шейнин, се касае за липса на влагалището и на другите вътрешни женски полови органи. Чест прави на д-р Шейнин, че диагностицира тази аномалия в условията на работа в обикновена селска амбулатория.

Таблица 1. Статии с описания на случаи с редки вродени аномалии на женската полова система

Автор/Лечебно заведение	Заглавие на статията	Списание	Диагноза	Други данни
Д-р Ю. Севов, Варненска I класна болница	Uterus septus, vagina septa	<i>Мед. сборка</i> , 1, 1884, 2, с. 8.	Uterus septus. Vagina septa	22 годишна жена. Менструално кръвотечение от двете матки.
Д-р Хр. Стамболски, Александровска болница -София	Интересен по рядкостта си случай от двойни полови органи у жената ( <i>genitalia duplex</i> )	<i>Мед. сборник</i> , 4, 1898, 5, 273-276.	Двойни женски полови органи ( <i>Genitalia duplex</i> )	18-годишно момиче. Редовно менструално кръвотечение от 12-годишна възраст. Месечно кръвотечение еднакво от двете влагалища. Маточните тръби и яйчниците не могат да се изследват.
Д-р М. В. Игнатиев, Балчишка III класна болница	Случай на вродено отсъствие на uterus	<i>Мед. сборка</i> , 1884, 4, 35-36.	Отсъствие на матка при нормално развитие на другите женски полови органи	45-годишна жена, която никога не е имала <i>menstruations</i> и до сега няма деца. Външните полови органи развити правилно и без отклонения от нормата, освен, че клиторът е твърде малък. При изследване със Speculum мястото съответствено на <i>pars vaginalis uteri</i> - слизестата ципа има розов цвят във форма на петно с диаметър 1 см. И в средата му една твърде малка дупка, в която сондата не прониква. Всеки път <i>coitus</i> болезнен.
Д-р Б. Шейнин, Околийска амбулатория - с. Новоселци	Към казуистиката на пороците при развитието на женските полови органи - отсъствие на влагалището заедно с другите вътрешни поло-ви органи	<i>Мед. сборник</i> , 2, 1896, 11, 651-653.	Отсъствие на влагалището и на другите вътрешни женски полови органи	20-годишна жена, която никога не е имала менструално кръвотечение. Големите и малките срамни устни и клиторът са добре развити. Остатъци от химен, след който следва кожно-ципеста преграда. При натиск тази преграда хлътва около 2,5 см, което вероятно е предизвикано от натиска на пениса при опит за полов акт.
Д-р П. Цончев, Горно-Оряховска III класна държавна болница	Една интересна по рядкостта си аномалия в развитието на мочеполовия апарат у едно момиче	<i>Мед. сборник</i> , 5, 1899, 3, 129-135.	Пълна ектопия на пикочния мехур с диастаза на коремните покривки и симфизата; недостатъчно развитие и разцепване на отделните части от <i>vulva</i> ; отсъствие на влагалището заедно с вътрешните полови органи (матка и пр.) и клоакообразно разширение на <i>gestm'a</i>	Момиченце на 5 г. и 6 месеца, което не задържа урина, а я отделя непрекъснато. В долната част на корема има изпъкналост, която лекарят нарича мехур, която има две отвори, от които изтича урина на капки. Външните полови органи в рудиментарна степен на развитието си, влагалище напълно отсъства. Данните от двойното ръчно изследване - задното черво в най-долната си част представлява клоакоподобно разширение, пръстите нигде не срещат в малкия таз нещо, което да напомня вътрешните полови органи (матка и пр.) или влагалището.

При случая, описан от Д-р Петър Цончев, се касае за тежка пикочно-полова аномалия - пълна ектопия на пикочния мехур с диастаза на предната коремна стена и симфизата, недостатъч-

но развитие и разцепване на отделните части от *vulva*, отсъствие на влагалището заедно с вътрешните полови органи (матка и пр.) и клоакообразно разширение на правото черво.

Описаните публикации са написани с голямо умение, напълно адекватно на тогавашните възможности на медицината. Авторите им са лекари от практиката от различни здравни заведения - Александровска болница-София, Варненска I класна болница, Балчишка III класна болница, Горно-Оряховска III класна държавна болница, Околийска амбулатория в с. Новоселци (Табл. 1). Те показват висок професионализъм и голяма любов към научното дирене. Интересни са и биографиите на тези автори, които представяме в резюме.

Д-р Юрдан Севов е роден през 1852 г. в Ески Джумая, днес Търговище. Учи в родния си град, в Шумен и в град Николаев, Русия. През 1872 г. постъпва в Медицинския факултет на Московския университет. Работи като ординатор в Московския военен хоспитал. Участва в руско-турската война в състава на I-ва дружина на българската земска войска. След Освобождението се завръща в България и е военен лекар на 20-та варненска дружина и на 4-та бригада, по-късно на 8-ми пеши пехотен полк, а за кратко време и околийски лекар. Той е един от създателите на Варненското медицинско дружество през 1883 г. и редактор на печатното му издание „Медицинско списание“. Публикациите му са на разнообразна тематика, включваща материали от санитарното дело, общата и специализирана лечебна практика и етичните проблеми на лекарската тайна (4,14,16,17).

Проф. д-р Христо Танев Стамболски е роден на 8.VIII.1843 г. в Казанлък. Завършва Имперското медицинско училище. От 1875 г. Стамболски е редовен професор по анатомия и хистология във Висшето медицинско училище в Цариград. Превежда от френски на турски език анатомичен атлас и ръководство по анатомия. Бил е член на Временния съвет на Българската екзархия и председател на Българското читалище в Цариград. Заради участието му в освободителните борби е заточен в град Сана (днешен Йемен). Там изучава дракункулозната паразитна епидемия във войската. Тези изследвания му носят световна известност. Неговите стъкленици с препарати с т. нар. «Йеменския червей» се пазят в Британския музей в Лондон. След Освобождението е един от организаторите на българското здравеопазване. През 1893 г. е назначен за старши лекар в Александровската болница, а по-късно - за управител. По негово предложение през 1900 г. се открива училище за милосърдни сестри. Основоположник е на болницата „Червен кръст“ и съосновател на Българския лекарски съюз. Починал на 4.VI.1932 г.

Д-р Михаил Василиевич Игнатиев е роден през 1853 г. в гр. Суздал, Владимировска губерния, Русия. През 1879 г. завършва медицина в Императорската медико-хирургическа академия в Санкт Петербург. Като студент се включва в доброволните отряди на Червения кръст, които вземат участие в бойните действия в Руско-турската война. От 1981 г. до 1985 г. работи в България като окръжен лекар и завеждащ болницата в Добрич, старши лекар на болницата в гр. Варна и околийски лекар и завеждащ болницата в гр. Балчик (11,14,20). Съорганизатор и първи председател на Варненското медицинско дружество (11,12,14). След завръщането му в Русия става пионер в научното разработване на проблемите на статистиката на душевните заболявания в Русия, на която тема защитава докторска дисертация (10,11).

Д-р Борис Яковлевич Шейнин (1859-1904 г.) е роден в Русия. Неговият род се преселва в България през 1891 г. Д-р Шейнин е околийски лекар в Елхово от 1892 г. Той разкрива в Пашакъой приют за сифилитично болни. По-късно работи във Варна.

Д-р Петър Цончев Пенчов е роден на 8.XI.1867 г. в Габрово. Завършва Априловската гимназия. Учи медицина в Киев като априловски стипендиант и се дипломира през 1894 г. Заема редица важни административни постове - директор на Народното здраве (1923 г.), член на Върховния медицински съвет (1924-1929 г.), член на Висшия медицински съвет (1929-1931 г.). Умира в София на 22.IX.1947 г.

## ЛИТЕРАТУРА

1. *Домашен лекар*, година I, 22 февруари 1884, бр. 1.
2. *Домашен лекар*, година I, 23 март 1884, бр. 2.
3. *Домашен лекар*, година I, 17 април 1884, бр. 3.
4. Желев, Директор на Гражданското медицинско управление. Доклад № 1832 до господин Министъра на вътрешните дела, като резултат от ревизията, извършена с предписан № 1252/30.IV.1887 г. ДВ, 23.VII.1887, година IX, бр. 81, стр. 5-14).
5. *Здравие*, Пробен брой, 1.XII.1884 г.
6. *Здравие*, Пробен брой, 15.XII.1884 г.
7. *Здравие*, 1.I.1885 г.
8. *Здравие*, година III, бр. 15.



9. Игнатиев, М. В. Случай на врождено отсъствие на uterus.- *Мед. сбирка*, **1**, 1884, № 4, 35-36.
10. Игнатъев, М. В. Исследование о душевно больных по отчетам русских психиатрических заведений. Дисс. докт. мед. С. Петербург. Типогр. МВД, 1902, 224, 107 с.
11. Маринов, Г. Приноси на д-р Михаил Василиевич Игнатиев за развитието на научната медицинска мисъл и на здравното дело в България.- *Asklepios (Sofia)*, **10**, 1996, 74-77.
12. Маринов, Г. Варненският в-к Здравие - пионер на здравната просвета у нас.- *Asklepios (Sofia)*, **10**, 1996, 78-81.
13. Маринов, Г. Към изворите на българската научна мисъл - Ловчанската медицинска колегия и списание „Медицина“ (1893-1895).- *Asklepios (Sofia)*, **12**, 1999/2000, 112-115.
14. Маринов, Г., В. Василев. Върху приносите на Варненското медицинско дружество за развитието на професионалния и научния медицински живот в България.- *Asklepios (Sofia)*, **12**, 1999/2000, 116-119.
15. *Медицина*, 1895, II/VII.
16. Приказ № 32/24.III.1883.- *ДВ*, 31.III.1883, година V, бр. 33, с. 293.
17. Приказ № 3/8.I.1885 г. на НВ.- *ДВ*, 16.II.1885, година VII, бр. 16, с. 3.
18. Севов, Ю. Uterus septus, vagina septa.- *Мед. сбирка*, **1**, 1884, № 2, с. 8.
19. Стамболски, Х. Интересен по рядкостта си случай от двойни полови органи у жената (Genitalia duplex).- *Мед. сборник*, **4**, 1898, № 5, 273-276.
20. Указ № 114 от 12.V.1884.- *ДВ*, година IV, бр. 44, 19.V.1884, стр. 4).
21. Цончев, П. Една интересна по рядкостта си аномалия в развитието на мочеполовия апарат у едно момиче.- *Мед. сборник*, **5**, 1899, № 3, 129-135.
22. Чучков, Х. Н. Медицинска ембриология. Стара Загора, Тракийски университет, 2001. 350 с.
23. Шейнин, Б. Към казуистиката на пороците при развитието на женските полови органи - отсъствие на влагалището заедно с другите вътрешни полови органи.- *Мед. сборник*, **2**, 1896, № 11, 651-653.
24. Alvarez Navarro, M., E. Cabrera Carranco, A. I. Hetnández Estrada, X. Aguirre Osete. Mayer-Rokitansky-Küster-Hauser syndrome. A case report and a review of the medical literature on its treatment.- *Ginecol. Obstet. Mex.*, **80**, 2012, No 7, 473-479 (in Spanish).
25. Fiaschetti, V., A. Taglieri, V. Gisone, I. Cocco, G. Simonetti. Mayer-Rokitansky-Kuster-Hauser syndrome diagnosed by magnetic resonance imaging. Role of imaging to identify and evaluate the uncommon variation in development of the female

**Адрес за кореспонденция:**

д-р Димитър Ставрев, дм  
Катедра по анатомия, хистология и  
ембриология,  
Медицински университет-Варна  
гр. Варна 9002, ул. „Марин Дринов“ № 55  
E-mail: dgstavrev@abv.bg